

ประวัติความเป็นมาของสมาคมทางพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

สมาคมทางพุทธศาสนาในประเทศไทย เริ่มก่อตั้งขึ้นในนามพุทธธรรมสมาคมขึ้น ณ วันมาฆบูชา ตรงกับวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยพุทธมามกะคณะหนึ่งได้ประชุมพร้อมกัน ณ สามัคคยาจารย์สโมสรสถาน กรุงเทพฯ ประารภถึงพระพุทธานุญาตว่า สมควรจะประกาศให้แพร่หลายและให้เข้าถึงบุคคลทุกชั้นได้ทุกสถานและทุกกาล เหตุด้วยความปรารถนาจึงพร้อมกันลงมติตั้งพุทธธรรมสมาคมขึ้น^๑

ก่อนที่จะตั้งพุทธธรรมสมาคมขึ้น มีผู้ร่วมริเริ่ม ๔ ท่าน คือ คุณหลวงสิริราชไมตรี เลขาธิการเอกสถานอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน คุณหลวงวรพาศย์พิณิจ เลขาธิการคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน พระราชธรรมนิเทศ อธิบดีกรมธรรมการ คุณหลวงรณลธิธิพิชัย อธิบดีกรมโฆษณาการ และ ท่านศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เมื่อครั้งยังทำงานตำแหน่งผู้พิพากษาฝึกหัดที่ศาลแห่งสนามสถิตย์ยุติธรรม ทั้ง ๔ ท่านได้ปรึกษาวางโครงการปฏิบัติในการก่อตั้งสมาคมทางพระพุทธศาสนาขึ้น เพื่อส่งเสริม เชิดชูและ เผยแพร่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนได้โดยกว้างขวางทั่วไป^๒

โดยที่ความคิดที่จะตั้งสมาคมอย่างนี้ไม่เคยมีแบบอย่างมาเลย ที่ขรราวาสจะ เผยแพร่พระศาสนา เคยมีพุทธศาสนิกสมาคมซึ่งตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้วต่อมาได้ร่วมกับพุทธธรรมสมาคม การที่มีความคิดเช่นนี้เนื่องมาจากสาเหตุ ๒ ประการใหญ่ ๆ คือ ขณะนั้น เป็นสมัยเฟื่อง

^๑คำนำในสมุดข้อบังคับฉบับแรกของพุทธธรรมสมาคม. คัดจาก สัญญา ธรรมศักดิ์ ศาสตราจารย์ บันทึกการก่อตั้ง ผลงาน และความเป็นมาใน ๓๕ ปี ของพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย กรุงเทพฯ พิมพ์เป็นบรรณาการในการบำเพ็ญกุศลมาฆบูชา พ.ศ. ๒๕๑๑ ซึ่งพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยมีอายุครบ ๓๕ ปี. ๑๓ ก.พ. ๒๕๑๑.

^๒อ้างแล้วหน้า ๒.

เปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ คนไทยมีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ในทุกด้านประการหนึ่ง และขณะนั้นมีพระภิกษุชาวอิตาเลียนชื่อ พระโลกนาถ เข้ามา เป็นพระภิกษุฝรั่งผิวขาวรูปแรกในประเทศสยาม และประชาชนตื่น ตื่น กันมากอีกประการหนึ่ง เหตุทั้งสองประการนี้ทำให้เกิดความตื่นตัวขึ้นในหมู่คนไทยขรว่าว่าสโนอันที่จะมีส่วนร่วมมือในการส่งเสริมเชิดชู และ เผยแพร่พระพุทธศาสนาของเรา เป็นอีกกำลังหนึ่งจากคณะสงฆ์ไทย^๑

สาเหตุที่ผู้ก่อตั้งสมาคมได้ตกลงใช้ชื่อ พุทธธรรมสมาคม เพราะความหมายที่หมายถึงสมาคมที่จะยึดมั่นในพระธรรมแห่งพระพุทธเจ้า และส่งเสริม เชิดชูและ เผยแพร่พระธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ เข้าถึงประชาชน และยังมีผู้ร่วมก่อตั้งสมาคมอื่น เป็นทางการประมาณ ๓๓ คน^๒ ระยะแรกประชุมกันเป็นประจำที่ห้องประชุมกรรมการ

งานของสมาคมนับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงเป็นสมัยใหม่ ยังไม่เคยมีใครทำมาก่อน สมาคมได้รับมอบหมายจากทางราชการริเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๔ ให้อำนวยการทำบุญ ตักบาตร กลางเมือง ณ ท้องสนามหลวง ได้เริ่มใช้ธงเหลืองตราธรรมจักรซึ่งพุทธสมาคมเป็นผู้ริเริ่มคิดใช้เป็นธงศาสนาพุทธ เมื่อวันที่ใหม่ พ.ศ. ๒๔๗๔

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้เริ่มมีการขยายตัวโดยได้มีการจัดตั้งพุทธธรรมสาขาขึ้นที่จังหวัด เชียงใหม่ และจังหวัดนครศรีธรรมราช อันนับได้ว่าสมาคมทางพุทธศาสนาได้เริ่มขยายตัวขึ้นมาตลอด และยังคงดำเนินการเจริญมาถึงทุกวันนี้ มีเครือข่ายทั่วราชอาณาจักร

บทบาทที่สมาคมได้เผยแพร่ธรรมที่ผ่านมา

สมาคมทางพระพุทธศาสนา โดยพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย เป็นผู้นำในด้านการเผยแพร่ธรรมะโดย เอกสารตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๔ สมาคมได้เริ่มการจัดสร้างหนังสือใบลานพระธรรมเทศนาสอนประชาชนเป็นจำนวน ๑๔๐ จบ สำเร็จแล้วถวายไว้ในพระพุทธศาสนา โดยประชุมข้าหลวงประจำจังหวัดทุกจังหวัดมารับไปยังจังหวัดต่าง ๆ เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๔๗๔ ซึ่งพระ

^๑ สัณญา ธรรมศักดิ์ ศาสตราจารย์, อ้างแล้ว หน้า ๒.

^๒ อุไรละ เอียดที่อ้างแล้วหน้า ๓-๕.

ธรรมคัมภีร์นี้คงใช้อยู่ ณ วัดในจังหวัดต่าง ๆ อยู่จนทุกวันนี้ ซึ่งความคิดนี้ผู้นำซึ่ง เป็นกรรมการของพุทธสมาคมคิดจัดทำขึ้น^๑

นอกจากนั้นก็มีการออกวารสารพุทธธรรมที่มีกำเนิดมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๗ เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาและแถลงกิจการของสมาคม และมีข้อความเน้นที่หน้าปกว่า "สพฺพเสถ์ สงฺฆญฺชานัน สามคฺคี วุฑฺฒิสายิกา" แปลว่า ความพร้อมเพรียงของชนทั้งปวงผู้ประชุมกัน เป็นหมู่ยังความเจริญให้สำเร็จ หนังสือนี้แจกให้สมาชิกโดยไม่คิดมูลค่า และเผยแพร่ทั่วไป บอกรับปีละ ๒ บาท

พุทธสมาคมออกหนังสือชุด "รำลึก" ปีละ ๔ เล่ม ตามวันสำคัญ คือ วิสาขะรำลึก มาฆะรำลึก หนังสือแถลงการณ์ของพุทธสมาคม

บทบาทงาน เผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนทาง เอกสารนี้ สมาคมได้กระทำติดต่อกันมาตลอดจนถึงปัจจุบันนี้

บทบาทที่เกี่ยวกับเยาวชน พุทธสมาคมได้ริเริ่มประกวดเรียงความวิชาภาษาอังกฤษ นักเรียนชายหญิงทั่วราชอาณาจักร ทั้งนี้เพื่อน้อมจิตถวายเข้าสู่พระพุทธศาสนา สมาคมได้พยายามทุกทางเพื่อสนับสนุนหลักการนี้

บทบาทสำหรับการเผยแพร่ธรรมโดยวิธีปาฐกถา ได้เริ่มมาแต่ปีแรกตั้งคือปรากฏว่า ตลอดกาลเข้าพรรษา พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้จัดให้มีการแสดงธรรมิกถาในวันอาทิตย์ทุกปี เป็นการแสดงความคิดเห็นหรือหลักการที่ค้นคว้ามาได้ทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างสมาชิก สมาคมได้อาราธนาพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงวิทยาคุณ และขรราวาสผู้คงแก่เรียนทั้งเป็นสมาชิกและมีใช้สมาชิกรมาแสดงธรรม ตลอดจนทำให้บทบาทงานปาฐกถาของสมาคมได้กลายเป็น "สถาบัน" ซึ่งประชาชนที่มาฟังรู้สึกว่าจะถ้าขาดไปไม่ได้มาฟังปาฐกถาที่พุทธสมาคมก็จะรู้สึกว่าจะขาดอะไรไปอย่างหนึ่งในสัปดาห์นั้น บทบาทงานประเภทนี้ของพุทธสมาคม เป็นการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทั่วไปแก่สาธารณชน และได้โอกาสให้ผู้รู้แสดงงานทางวิชาการพระพุทธศาสนาในหมู่

^๑ เป็นความคิดของกรรมการพุทธสมาคมสมัยนั้น คุณกิม (ทอง) หงสลคารมภ.

พระสงฆ์และฆราวาส เป็นอันมาก งานเผยแพร่ธรรมและปาฐกถาของพุทธสมาคมนี้ปรากฏหลักฐานชัดเจนตั้งแต่แรกจัดว่า สมาคมนุ่งประสงค์ให้เป็น เวทีแห่งการศึกษา เข้าหลักแห่งการศึกษา ศาสนาเปรียบเทียบ (Study on Comparative Religions) ทำให้ปรากฏผลเป็นการเพิ่มพูนความศรัทธา เชื่อมั่นในเหตุผลของพระพุทธศาสนาแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น หลักธรรมซึ่งสมาคมทำการเผยแพร่เป็นหลักธรรมที่คณะสงฆ์ไทยตรวจสอบชำระแล้วว่าถูกต้องตามพระบาลีในพระธรรมวินัยแห่งเถรวาท

บทบาทงานเผยแพร่ธรรมะของพุทธสมาคมที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ทางวิทยุกระจายเสียง โดยมีจุดมุ่งหมายว่า เพื่อเผยแพร่และสนับสนุนศีลธรรมอันดีของประชาชน ทำเป็นลำเป็นสันตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้รับผลตอบจากผู้ฟังจนต้องตีพิมพ์บทสนทนาธรรมะของพุทธสมาคม โดยทุนของผู้รับฟัง

บทบาทผลงานสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ด้านการเผยแพร่ธรรมะของพุทธสมาคมคือ งานอบรม โดยคณะกรรมการพิเศษชื่อว่า พุทธศึกษา คณะกรรมการพิเศษนี้ได้ดำเนินการอบรมเผยแพร่พระพุทธศาสนาอยู่ตามโรงเรียนต่าง ๆ จัดอบรมทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เป็นหลักสูตรและประสานงานอย่างใกล้ชิดอยู่กับหน่วยเผยแพร่จริยศึกษาของกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ และยิ่งกว่านี้คณะกรรมการพิเศษนี้ยังทำการอบรมผู้ต้องขังใน เรือนจำต่าง ๆ โดยร่วมมือกับกรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทยด้วย ได้รับการประเมินผลตอบสนองจากกรมราชทัณฑ์เป็นที่พอใจ และเป็นประโยชน์ปรากฏผลอย่างจริงจังแก่ผู้ประสบเคราะห์กรรม เพราะกระทำการหลงผิดจนเป็นอาชญากร

บทบาทในด้านการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร พุทธสมาคมได้ปฏิบัติมาตั้งแต่ต้น เช่น ได้จัดซื้อหนังสือ เรียนพระธรรมวินัยถวายพระภิกษุสงฆ์ และ วัดที่ขาดแคลนตลอดระยะเวลาได้ทำการสงเคราะห์พระภิกษุต่าง ๆ เรื่อยมา ตลอดจนจนการรักษายาบาล ทำการอุปการะพระภิกษุสามเณรผู้อาพาธ

บทบาทในการติดต่อกับองค์การพุทธศาสนาภายนอกประเทศ

นับตั้งแต่แรกตั้งมา พุทธสมาคมฯ ได้ติดต่อกับบุคคลและองค์การศาสนาในต่างประเทศ ตลอดมา และยังได้รับสนองงานของทางราชการที่ได้มอบหมายให้พุทธสมาคมฯ ทำการรับรอง และติดต่อกับองค์การและบุคคลชาวต่างประเทศที่ติดต่อผ่านมาทางราชการ เนื่องในกิจพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ปรากฏว่าเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นต้นมา เช่น เมื่อคราวนายกพุทธสมาคมแห่งกรุงลอนดอน เข้ามา เยี่ยมประเทศไทย และ เมื่อคราวศาสตราจารย์ชาวอเมริกัน เดินทางเข้ามาศึกษาพระพุทธรูป และปรัชญาตะวันออก อนึ่งพุทธสมาคมฯ ได้ติดต่อกับพุทธสมาคมในอังกฤษ มหาโพธิสมาคมในอินเดียโดยใกล้ชิด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๓ ผู้นำชาวพุทธในลังกา โดยความสนับสนุนของรัฐบาลประเทศนั้น ดำริจะรวบรวมสถาบันต่าง ๆ ของชาวพุทธตั้ง เป็นองค์การโลก ก็ได้เชื้อเชิญชาวไทยผ่านมาทางพุทธสมาคมฯ นี้เอง พุทธสมาคมฯ รับคำเชิญและตั้งคณะผู้แทนชาวพุทธไทยไปร่วมประชุม^๑ การประชุมครั้งนี้ชาวพุทธทั้งหลายในโลกก็ได้พร้อมใจกันก่อตั้ง "องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก The World Fellowship of Buddhist" ขึ้น ในประเทศไทย โดยพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยฯ ก็ได้รับฐานะ เป็นศูนย์ภาค (Regional Centre) ขององค์การมาแต่แรกตั้งนี้

ขณะนี้สำนักงานแห่งใหญ่ขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกก็ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ โดยมีมติของบรรดาศูนย์ภาคีในประเทศทั้งหลายเห็นชอบพร้อมกัน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ อนึ่งเลขาธิการก็ได้รับมติ เป็น เอกอัครราชทูตให้ดำรงตำแหน่งประธานองค์การฯ อยู่ในปัจจุบัน คือ ท่านหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล องค์อุปนายกของพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยฯ

บทบาทนี้พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยฯ เป็นผู้เรียกร้องมาจนเป็นผลสำเร็จ ถือได้ว่าเป็นผลสำเร็จในการติดต่อสัมพันธ์ และผนึกกำลังกับองค์การพระพุทธรูปศาสนาภายนอกประเทศได้เป็นอย่างดี แม้จะมีองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกอยู่ในประเทศไทยนี้แล้วก็ตาม พุทธสมาคมฯ เองก็ยังปฏิบัติงานติดต่อกับต่างประเทศของสมาคมฯ เองอยู่ตลอดมา.

^๑ คณะผู้แทนชาวพุทธไทยไปร่วมประชุมในครั้งนี้คือ รัฐมนตรี สุกิจ นิมมานเหมินท์ เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทย พร้อมด้วยท่านสุชีโว ภิกขุ (คือ คุณสุชีพ ปุณฺณานาถ คุ้มแก้ว) ท่านหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล คุณเอี่ยม สังขวาฬ คุณนันทกา สุประภาตะนันท์ และคุณจิตต์ เกษม สันญะเรื่อง

การออกหนังสือวิสาขบูชา ภาษาอังกฤษประจำปี (Visakha Pujā Annual) ซึ่งเป็นวารสารภาษาอังกฤษทางพุทธศาสนาฉบับเดียวที่ออกไปจากประเทศไทย โดยเริ่มออกในปี ๒๕๔๓ และได้ออกติดต่อกันมาไม่ขาดตอนจนปัจจุบันนี้ หนังสือได้ส่งไปยังองค์การ และ เอกชน ชาวพุทธทั่วโลก พร้อมกับการเผยแพร่ภายในประเทศด้วย จึงเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ลักษณะแห่งหนังสือจัดพิมพ์ขึ้นอย่างดี เป็นหนังสือมีคุณค่า ส่วนเนื้อหา เป็นการแสดงถึงพระพุทธศาสนาในประเทศไทยโดยส่วนรวม กล่าวคือ มีทั้งพุทธธรรม พุทธศิลป์ วรรณคดีในทางพุทธศาสนา

บทบาทที่สมาคมทางพุทธศาสนามีความภาคภูมิใจที่รัฐบาลและกระทรวงทบวงกรมใน รัฐบาลท่านรับฟังความคิดเห็นของพุทธสมาคมฯ ในประการที่เกี่ยวกับพระพุทธรูปศาสนาเสมอมา อาทิ มติต่าง ๆ ของที่ประชุมสมาคมทางพระพุทธรูปศาสนาทั่วประเทศ ซึ่งพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยฯ เป็นผู้ริเริ่มจัดให้มีการประชุมขึ้น และดำเนินการประชุมตลอดมาทุกปีจนบัดนี้เป็นปีที่ ๒๕ แล้วนั้น มติทั้งหลายเหล่านี้เมื่อพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยฯ รับเสนอขึ้นไปยังรัฐบาลโดยผ่าน กรมการศาสนา หรือ เสนอขึ้นไปยังกระทรวงทบวงกรมใดท่านก็รับฟังและพิจารณาตอบมาให้ทราบ โดยเร็วว่าได้สั่งการไปอย่างนั้นอย่างนี้แล้วทุกครั้ง ทั้งนี้ นับว่าเป็นการร่วมมือกันอย่างดียิ่งระหว่าง รัฐบาลกับราษฎร และ เป็นการที่ทางราชการรับนับถือความคิดเห็นของชาวพุทธผู้รวมกันเข้า เป็น พุทธสมาคม เป็นอย่างดียิ่ง

บทบาทในด้านทำให้เกิดผล เป็นการผนึกกำลังของชาวพุทธทั่วราชอาณาจักรในปัจจุบัน มีเครือข่ายพุทธสมาคมอยู่ถึง ๔๐ กว่าสมาคม ถ้าจะว่าในทางภูมิศาสตร์ก็จะได้ว่า ประเทศไทยนี้มีพุทธสมาคมอยู่ทั่วราชอาณาจักร จริงอยู่ที่บรรดาสมาคมต่าง ๆ ที่เป็นเครือข่ายพุทธสมาคมอยู่นี้ปฏิบัติ กิจกรรม บทบาทมากน้อยต่างกันตามกำลังของแต่ละสมาคม ซึ่งจะต้องช่วย เหลือปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องและ เร่ง เร้าสนับสนุนให้ได้ผลดียิ่งขึ้นต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย